

4. Duhovne, društvene i političke promjene u novom vijeku

4.4. Promjene znanstvenoga svjetonazora, prosvjetiteljstvo

1. Predstavnici prosvjetiteljstva

1 – A; 2 – C; 3 – D; 4 – B

2. Državna ustrojstva za vrijeme prosvjetiteljstva

Države	Državna uređenja
Engleska	parlamentarna kraljevina
Francuska	apsolutizam
Poljska	plemićka republika
Sjedinjene Države	republika
Habsburško Carstvo	prosvijećeni apsolutizam

3. Osnovni pojmovi prosvjetiteljstva (I.)

1 – B; 2 – D; 3 – C; 4 – A

4. Prepoznavanje pojmova prosvjetiteljstva

1 – A; 2 – D; 3 – B; 4 – C

5. Misli prosvjetiteljstva

Odgovori u redosljedu definicija: točno / netočno / točno / netočno / netočno / točno

6. Podjela vlasti

Riječi koje se upisuju po redosljedu: zakonodavna / zakonodavna / slobode / sudska / sudac

7. Utjecaj prosvjetiteljstva na ideje revolucije

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik u svom odgovoru prije svega analizira povezanost između načela navedenih u izvoru i odredbi velike Francuske revolucije.	1
K O N P E T E N C I J E	<p>1.1. Prikupljanje informacija iz povijesnih izvora, formuliranje zaključaka.</p> <p>3.6. Smještanje povijesnih događaja u vremenu i prostoru.</p> <p>4.1. Sistematizacija učnog prema uzrocima i posljedicama.</p> <p>4.4. Razlikovanje i razmatranje bitnih od manje bitnih kriterija i čimbenika.</p>	<p>Ispitanik iz izvora može prikupiti da u Engleskoj svi plaćaju porez, a seljaci koji se bave zemljoradnjom zapravo dobro žive. Može ustanoviti da Voltaire s gledišta države, trgovce nedvojbeno smatra korisnijima, a koje lijeni plemići podcjenjuju. Može navesti da je Deklaracija o pravima čovjeka i građanina sastavljena prema Voltaireovim načelima, jer dokument određuje kako društvene razlike mogu biti zasnovane samo na općoj koristi.</p> <p>Ispitanik može ustanoviti da je prvi izvor nastao pedeset godina ranije od drugog i u njemu izražene misli smatraju se polazištem.</p> <p>Ispitanik u svom odgovoru može navesti da su se ideje prosvjetiteljstva (društvena korisnost, jednakost) ostvarile u dokumentima koji su nastali pod utjecajem Francuske revolucije.</p>

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
2.1. Poistovjećivanje (identificiranje) i pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik u svom odgovoru može ukazati na činjenicu da ideje prosvjetiteljstva same po sebi nisu prouzrokovale izbijanje Velike francuske revolucije i da su u dokumentima navedena jednakost, pravednost i sloboda u nekom smislu pojmovi koji isključuju jedan drugoga. Ispitanik u svom tekstu pravilno primjenjuje za to razdoblje karakteristične pojmove (porez, država, plemić, opća korist).	10
Uređenost, jezična pravilnost.	Jasan slijed misli, uređenost, pravopis.	1

8. Teze prosvjetiteljstva

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik u svom rješenju prikazuje određene teze, misli prosvjetiteljstva i u svojoj analizi poziva se i tumači te ideje.	4
K O N P E T E N C I J E 1.1. Prikupljanje informacija iz povijesnih izvora, formuliranje zaključaka. 3.6. Smještanje povijesnih događaja u vremenu i prostoru. 4.1. Sistematizacija učnog prema uzrocima i posljedicama. 4.4. Razlikovanje i razmatranje bitnih od manje bitnih kriterija i čimbenika. 2.1. Poistovjećivanje i pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik iz izvora prikuplja bitne misli prosvjetiteljstva: npr. jednakost, povezanost države i temeljnih ljudskih prava, načelo narodnog suvereniteta, granice slobode, pravo na zastupništvo, zaštitu nevinosti, misao, sloboda tiska, odvojenost grana vlasti, svetost i nepovredivost vlasništva. Ustanovi da se svaka važna misao prosvjetiteljstva na neki način nalazi u Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina. Ispitanik na osnovi izvora ili svoje spoznaje može ustvrditi kako je Deklaracija o pravima čovjeka i građanina temeljni dokument za stvaranje građanskoga pravnog poretka. Ispitanik ustvrdi da je Deklaracija o pravima čovjeka i građanina prvi rezultat Velike francuske revolucije i taj dokument je postao osnova kasnije sastavljenog ustava. Ispitanik u svojoj analizi ustvrdi da se građanstvo za osiguravanje svoje političke moći koristi mislima sastavljenim u idejama prosvjetiteljstva. Ispitanik u svom odgovoru može ukazati da se u izvoru navedenim načelima najviše ogledaju interesi bogate (građanske) društvene skupine, dok se upućivanja u tekstu odnose na interese cijeloga društva. Ispitanik pravilno upotrebljava izraze toga razdoblja (npr. ljudska prava, narodni suverenitet, podjela vlasti).	12
Uređenost, jezična pravilnost.	Jasan slijed misli, uređenost, pravopis.	5

9. Određivanje pojmova prosvjetiteljstva

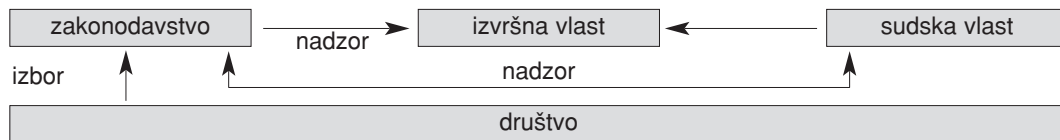
a) *parlament*: u općem smislu naziv biranoga zakonodavnog tijela.

b) *ustav*: temeljni zakon koji određuje funkcioniranje države i društva. Određuje način obnašanja vlasti, najviša prava i dužnosti građana.

c) *Enciklopedija*: veliki sažeti rad francuskoga prosvjetiteljstva. U općem smislu, u cijelosti je sustavno sastavljeno djelo općega znanja ili gradiva nekoga stručnog polja.

d) *prosvijećeni apsolutizam*: oblik vlasti, zapravo apsolutna vladavina (apsolutizam), kada vladar želi modernizirati državu i zbog toga prema idejama prosvjetiteljstva uvodi reforme. Temelji feudalne države ostaju nepromjenjivi.

10. Raspodjela grana vlasti

Naslov: Razlučivanje grana vlasti

11. Gospodarske teorije

- a) osoba želi poboljšati svoj položaj, životne okolnosti
- b) sloboda i sigurnost
- c) ljudski zakoni više puta sprečavaju slobodni razvoj gospodarstva
- d) opća sloboda prodaje i kupnje
- e) kvalitetan proizvod za najnižu cijenu

12. Osnovni pojmovi prosvjetiteljstva (II.)

Dopune prvog izvora po redoslijedu: slobodnim / naroda

Dopune drugog izvora po redoslijedu: prirodnoj / pravu prirode / zakona

13. Usporedba izvora

- a) staleška monarhija
- b) ustavna monarhija
- c) U staleškoj monarhiji povlašteni u donošenju zakona mogu sudjelovati na osnovi staleških prava, dok je u ustavnoj monarhiji izborno pravo s cenzusom. Zakonodavno-nadzorna uloga staleške skupštine ograničena je, a u ustavnoj monarhiji je neograničena. U staleškoj monarhiji kralj vlada uključujući staleže, u ustavnoj monarhiji kralj vlada, ali ne upravlja.

14. Misli prosvjetiteljstva

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik u svom odgovoru prije svega se usredotoči na predstavljanje ideja prosvjetiteljstva, odnosno na predstavljanje slike društva.	1
K O N P E T E N C I J E	<p>1.1. Prikupljanje (predmetnih, pisanih itd.) informacija iz povijesnih izvora, formuliranje zaključaka.</p> <p>1.9. Sklonost prema detaljima u obradi i analizi izvora.</p> <p>4.4. Razlikovanje i razmatranje bitnih od manje bitnih kriterija i čimbenika.</p> <p>4.9. Prikaz prethodnih povijesnih događaja aktualnoga zbivanja.</p>	<p>Ispitanik na osnovi izvora može napomenuti da su mislioci prosvjetiteljstva sastavili nove elemente upravljanja državom: upravljanje državom žele staviti među pravne okvire. Može navesti da su za upravljanje društvom željeli donijeti jednakovrijedne zakone za bogate i siromašne. U svome slijedu misli ispitanici mogu napomenuti pojmove: opće dobro, narodni suverenitet i jednakost pred zakonom.</p> <p>Ispitanik može razlikovati društvene slike trojice autora izvora. Može utvrditi da je Rousseau postigao najučinkovitiji način (predstavništvo naroda) nadziranja društva.</p> <p>Ispitanik u svom odgovoru iz izvora naglašava one elemente koji su pogodni za predstavljanje zamišljenih društvenih odnosa.</p> <p>Ispitanik u svom odgovoru navodi nastanak znanstvenog razmišljanja koje je temeljito odredilo prosvjetiteljstvo – širenje racionalizma.</p>

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
2.1. Poistovjećivanje, pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik pravilno primjenjuje karakteristične pojmove teorije o državi i povijesti društva (zakon, upravljanje, narodni suverenitet).	5
Uređenost, jezična pravilnost.	Jasan slijed misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

15. Znanstveni rezultati

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik u svom odgovoru ponajprije predstavlja nove znanstvene rezultate prosvjetiteljstva. Obrađuje najvažnije karakteristike novoga svjetonazora koji je nastao utjecajem prosvjetiteljstva. U povezanosti prikazuje razloge širenja i posljedice znanstvenih spoznaja. U svom odgovoru dotakne na koji način su povezani novi svjetonazor i promjene zainteresiranosti za knjige.	3
K O N P E T E N C I J E 1.1. Prikupljanje (predmetnih, pisanih itd.) informacija iz povijesnih izvora, formuliranje zaključaka. 1.2. Usporedba informacija koje potječu iz različitih vrsta izvora. 1.5. Sposoban je na osnovi izvora sastaviti tekstualnu analizu! 3.6. Smještanje povijesnih događaja u vremenu i prostoru. 4.2. Dokazivanje kako povijesni događaji općenito imaju više razloga i posljedica. 4.4. Razlikovanje i razmatranje bitnih od manje bitnih kriterija i čimbenika. 4.11. Predstavljanje povijesnih promjena jednoga duljeg razdoblja pomoću primjera po slobodnom izboru. 2.1. Identificiranje i pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik s pomoću desetorice istaknutih pisaca prosvjetiteljstva i njihovih djela ustanovi da je prosvjetiteljstvo preuredilo prijašnje definicije o prirodi i društvu. Iz prikazanoga slikovnog izvora može ustanoviti da predstavnici prosvjetiteljstva vjeruju u ravni jednolinijski prirodni razvoj. Ispitanik upotrebom, odnosno usporedbom različitih izvora (tablica, slika) može sastaviti sažeti prikaz o danoj temi. Može ustanoviti da njihov slijed misli temeljno određuje racionalizam s dopunom te spoznaje da se priroda i društvo u cijelosti mogu upoznati i preurediti. Na osnovi tekstualnog izvora ispitanik može navesti da prosvjetiteljstvo društvene zakone ne izvodi iz Božjih zakona, nego iz tzv. narodnog suvereniteta koji je najvažniji legitimni dio svake vlasti. Ispitanik na osnovi izvora može navesti da posljedicom kojih društveno-gospodarskih promjena su nastali novi znanstveni rezultati prosvjetiteljstva. U svom odgovoru može napomenuti da je promjena načina razmišljanja znatno precijenila vrijednost djela znanstvenom tematikom, a tradicionalno teološko shvaćanje je potisnuto. Ispitanik u svom odgovoru može napomenuti na koji su način svjetonazorske promjene preuredile djelatnost istaknutih mislilaca tog razdoblja. Može ocijeniti kako su međusobno utjecali ideje prosvijećenih mislilaca i njihovi rezultati. Iz analize ispitanika se vidi da je sposoban višestranu predstaviti svjetonazor tog razdoblja. Ispitanik pravilno rabi društveno-povijesne i političke pojmove tog razdoblja (npr.: zakoni, načelo narodnog suvereniteta).	9
Uređenost, jezična pravilnost.	Jasan slijed misli, jezična pravilnost, pravopis.	4

5. Ugarska u Habsburškom Carstvu

5.4. Ugarska u Habsburškom Carstvu u XVIII. stoljeću

16. Kolonizacije u XVIII. stoljeću

- a) želio je nadoknaditi izgubljenu radnu snagu
- b) povećanje osnovice poreza, jačanje katoličke vjere
- c) germanizacija, stišavanje nezadovoljnih Mađara, jačanje položaja vlade/utjecaja*/ njezino jačanje
- d) obojica uzimaju u obzir interese vlade

17. Demografske promjene u XVII. stoljeću

- a) na područjima Alfölda i dolinama rijeka
- b) na opustošenim područjima uglavnom su obitavali Mađari – pustošenje stanovništva prije svega pogodilo je Mađare
- c) počela su useljavanja na nenastanjena područja
- d) Hrvati su se povukli na sjever, a Rumunji su se spustili u doline

18. Urbar Marije Terezije

- a) urbarijalno selište
- b) tlaka, devetina i darivanja
- c) Za vrijeme rada feudalac je mogao zahtijevati dvostruku tlaku, ali s uračunavanjem, odnosno otpisalo se od godišnje tlake.
- d) poboljšao je jer su maksimalizirali namete i spriječili su otimanje urbarijalnih zemljišta (ali na nerazvijenim područjima bilo je moguće povećanje tlake)
- e) ujedinio je namete kmetova, maksimalizirao je namete, odredio je omjer urbarijalnih i alodijalnih zemljišta
- f) služi općem dobru i izdaju je za feudalce (smanjivanje nezadovoljstva kmetova)
- g) interes feudalaca – jer uredba krši njihove interese
- h) zaštita državne osnovice poreza (oporezivani kmetovi)

19. Edikt o snošljivosti Josipa II.

- a) na evangeliste, kalviniste i pravoslavce
- b) ograničavanjima (izgradnja crkava bez tornja itd.) dopušta obavljanje vjerskih obreda i vjernicima drugih vjeroispovijedi, ne može ih siliti na postupke protiv njihove vjere (npr. zakletva)
- c) sloboda vjere ne sadržava nepovoljna razlikovanja prema vjernicima drugih vjeroispovijedi, nema ograničavanja i ne odnosi se samo na nekoliko vjeroispovijedi
- d) ublažavanje razlika među podanicima Carstva – državni interes
- e) osuđuje nasilnu promjenu ljudi – dok je Josipova cjelokupna djelatnost usredotočena na to

20. Uredba o kmetstvu Josipa II.

- a) ukidanje naziva kmet, ukidanje vezanosti za zemlju, pravo na vjenčanje, pravo na školovanje, pravo raspolaganja vlasništvom
- b) za razvoj industrije i za osiguravanje slobodne i stručne radne snage
- c) Bivši vječni kmetovi slobodno su se selili, slobodno su mogli predati i naslijediti svoja dobra, njihova su djeca slobodno mogla izučiti zanat.

* Nabranje prihvatljivih inačica.

21. Demografske prilike Ugarske u XVIII. stoljeću

Gledišta vrednovanja		Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka		Ispitanik u svom odgovoru usredotočen je na demografske promjene države u XVI. – XVII. stoljeću.	1
K O N P E T E N C I J E	1.1. Prikupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), formuliranje zaključaka.	Ispitanik na osnovi izvora ustanovi da su vojni pohodi izvršili velika pustošenja među pučanstvom.	10
	1.3. Analiza slikovnih izvora (npr. fotografije, karikature, plakati) prema zadanim kriterijima.	Na temelju zemljovida koji prikazuje gustoću pučanstva ukazuje da je na područjima koja su Turci opustošili naseljenost bila jako rijetka, dok na onim područjima koja je vojska manje dotakla, ali su bila nepovoljnija glede prirodne okolice (planine) naseljenost je bila gušća.	
	1.8. Prikaz kako se u analiziranom izvoru oslikava autorov osobni položaj.	Na temelju slike može ustanoviti da se demografske procjene povjesničara znatno razlikuju. Pojedini povjesničari u apsolutnoj mjeri jedva dokazuju pad u odnosu na kraj XV. stoljeća, dok drugi pretpostavljaju znatno nazadovanje.	
	4.2. Dokazivanje kako povijesni događaji općenito imaju više razloga i posljedica.	Uzimajući u obzir europske prosjeke, ispitanik može ustanoviti da stagniranje u pravom smislu skriva goleme gubitke jer se pučanstvo države trebalo znatno povećati. Tako je pustošenje svakako bilo golemo, pojedina područja su opustjela što je sprečavalo i gospodarski razvoj.	
	4.4. Razlikovanje i razmatranje bitnih od manje bitnih kriterija i čimbenika.	Ispitanik u svojoj radnji pravilno primjenjuje karakteristične pojmove društvene povijesti (gustoća stanovništva, razvoj pučanstva itd.).	
Uređenost, jezična pravilnost.		Jasan slijed misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

22. Etnički odnosi Ugarske u XVIII. stoljeću

Gledišta vrednovanja		Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka		Ispitanik u svom odgovoru prije svega usredotočen je na promjene etničke slike države.	1
	1.1. Prikupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), formuliranje zaključaka.	Ispitanik sa zemljovida i etničkih omjera može pročitati da se etnički položaj Ugarske u turskom razdoblju znatno promijenio: Mađari su od apsolutne većine postali razmjerna (relativna) većina.	
	1.3. Analiza slikovnih izvora (npr. fotografije, karikature, plakati) prema zadanim kriterijima.	S dijagrama možete ustanoviti da su etničke promjene počele već u turskom razdoblju te su se ubrzale u XVIII. stoljeću.	

Gledišta vrednovanja		Optimalno rješenje	Bodovi
K O N P E T E N C I J E	4.2. Dokazivanje kako povijesni događaji općenito imaju više razloga i posljedica.	Na temelju zemljovida može ustanoviti da je osnovni razlog promjena pustošenje u turskom razdoblju koje je ponajprije dotaknulo područja gdje obitavaju Mađari. Gubici su se već i u turskom razdoblju nadoknađivali strancima (Rumunji, Srbi). U XVIII. stoljeću naseljavanje opustošenih područja djelomično je riješila unutarnja seoba, djelomično useljavanje, odnosno kolonizacije. Međudobno Mađari su se iz rubnih područja selili prema Alföldu, tako je srednji dio države očuvao mađarsko obilježje, ali se etnička granica povukla prema sredini Karpatskog bazena. U naseljavanju su sudjelovali Srbi i Rumunji, a u napučavanju Nijemci. Rezultatom tog tijeka Ugarska je postala višenarodna država te pogotovo rubna područja postala su narodnosno miješana.	10
	4.4. Razlikovanje i razmatranje bitnih od manje bitnih kriterija i čimbenika.		
	2.1. Poistovjećivanje i pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik u svojoj radnji pravilno primjenjuje karakteristične pojmove društvene povijesti (useljavanje, stanje miješane narodnosti itd.). .	
Uređenost, jezična pravilnost.		Jasan slijed misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

23. Carinska uredba Marije Terezije (I.)

- a) U Austriji su ukinute unutarnje carinske granice, ali su u Ugarskoj ostale.
- b) U Austriji su pridonijele gospodarskom razvoju, u Ugarskoj nisu.
- c) U Austriji su plaćali porez, dok su plemići u Ugarskoj bili oslobođeni poreza. Carinskom uredbom vladarica je htjela neposredno oporezivati ugarsko plemstvo.
- d) ojačala je njezinu autonomiju
- e) merkantilistička zamisao
- f) bila je naklonjena austrijskoj i češkoj industriji
- g) *ne* ako prevozi za svoje potrebe, *da* ako trguje s robom

24. Marija Terezija i Ugarski sabor 1740. – 1741. godine

- a) neoporezivanje plemića, Ugarska se upravlja sukladno svojim zakonima, popunjavanje položaja palatina, mađarska pitanja rješavaju Mađari
- b) ponudili su svoju pomoć
- c) može se zapaziti sklad između vladarice i plemstva, plemići oduševljeno vole kraljicu, kraljica je otvorena i iskrena / *sredstva*: zanosna, oduševljena lica, teatralno držanje, oduševljeni zamah mačem, stavljanje u sredinu majke i djeteta itd.
- d) Samo djelomično. Plemići su zauzvrat tražili potvrdu staleških prava.

25. Politika Marije Terezije

- a) povećala je ugled staroga glavnoga grada
- b) uzdizanje sjaja staroga kraljevskog sjedišta
- c) Kraljica je za ugarsko srednje plemstvo u dvoru osigurala napredak, kako bi vezala i taj sloj. Ugarska vanjska obilježja uvela je u dvorski život.
- d) udovoljila je želji da živi među svojim narodom

26. Pragmatička sankcija (I.)

- a) nasljeđivanje po ženskoj grani
- b) zajednička osoba vladara, dva dijela Carstva nerazdvojiva su (i u nasljeđivanju)
- c) poslije krunidbene prisega koja osigurava ugarska staleška prava

27. Politika Josipa II.

- a) edikt o snošljivosti (toleranciji), uredba o kmetstvu, uređivanje odnosa dušobrižnika
 b) te je smatrao najosnovnijima / doticala su najširi krug
 c) za stišavanje erdeljskih i ugarskih staleža; za osiguravanje novaka, dobivanje na vremenu
 d) naredio je pohranjivanje (čuvanje) dokumenata o popisima i katastrima

28. Pragmatička sankcija (II.)

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik u svom odgovoru ponajprije je usredotočen na odnose Ugarske i Carstva.	3
K O N P E T E N C I J E <p>1.1. Prikupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), formuliranje zaključaka.</p> <p>1.3. Analiza slikovnih izvora (npr. fotografije, karikature, plakati) prema zadanim kriterijima.</p> <p>4.2. Dokazivanje kako povijesni događaji općenito imaju više razloga i posljedica.</p> <p>4.4. Razlikovanje i razmatranje bitnih od manje bitnih kriterija i čimbenika.</p> <p>2.1. Poistovjećivanje i pravilna uporaba povijesnih pojmova.</p>	<p>Na temelju izvora ispitanik može ustanoviti da je Ugarski državni sabor 1723. godine prihvatio pravo naslijeđa po ženskoj grani habsburške dinastije na prijestolje što je pravno osiguralo Habsburgovcima nesmetano nasljeđivanje prijestolja.</p> <p>Ispitanik na temelju izvora ustanovljuje kako tim činom nisu se odrekli staleških povlastica jer su budući vladari trebali položiti krunidbenu prisegu čime se osiguravalo održanje staleškog ustava.</p> <p>Također, na osnovi izvora može ustanoviti kako se Ugarska i zapadni dio Carstva nerazdvojivo nasljeđuju, tako između dvije strane Carstva nastao je pravni odnos putem naslijeđa.</p> <p>Na temelju slike ispitanik može ustanoviti da glede uprave Ugarska je gotovo sasvim nezavisna te pretežiti dio vlasti je pod nadzorom staleža.</p> <p>Za drugi dio Carstva Ugarsku prije svega veže zajednička osoba vladara. Budući da su vojna, vanjskopolitička i financijska pitanja kraljevsko isključivo pravo, za njihovo upravljanje – putem središnjega savjetodavnog tijela vladara – državni uredi znatno utječu. Ima i takvih područja koja – baš na osnovi kraljevskog isključivog prava – u potpunosti su pod vodstvom središnjice: vojna pitanja (dvorsko vojno vijeće).</p> <p>Ispitanik može ustanoviti da je u sustavu staleškog dualizma upravu dviju država središnja vlada riješila bez većih prepreka s uvažavanjem staleških prava.</p> <p>Ispitanik u svom tekstu pravilno primjenjuje karakteristične pojmove političke povijesti (grane vlasti, kraljevsko isključivo pravo itd.).</p>	9
Uređenost, jezična pravilnost.	Jasan slijed misli, jezična pravilnost, pravopis.	4

29. Carinska uredba Marije Terezije (II.)

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik u svom odgovoru prije svega usredotočen je na sadržaj i ocjenu Uredbe o dvojnoj carini.	3
K O N P E T E N C I J E <p>1.1. Prikupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), formuliranje zaključaka.</p> <p>1.3. Analiza slikovnih izvora (npr. fotografije, karikature, plakati) prema zadanim kriterijima.</p> <p>4.2. Dokazivanje kako povijesni događaji općenito imaju više razloga i posljedica.</p> <p>4.4. Razlikovanje i razmatranje bitnih od manje bitnih kriterija i čimbenika.</p> <p>2.1. Poistovjećivanje i pravilna uporaba povijesnih pojmova.</p>	<p>Ispitanik pomoću izvora i zemljovida može predstaviti osnovne crte dvojne carinske granice (vanjska granica s tržišnim obilježjem, između Ugarske i Austrije i nadalje postoji carinska granica, u Austriji se ukidaju, u Ugarskoj ostaju unutarnje carinske granice).</p> <p>Na temelju zemljovida i izvora ispitanik može ustanoviti da je cilj carinske uredbe, s jedne strane, zaštita austrijsko-češke industrije od strane konkurencije, s druge strane, neposredno oporezivanje ugarskoga plemstva.</p> <p>Iz statističkih podataka ispitanik može ustanoviti da je unatoč carinskoj uredbi bilanca vanjske trgovine Ugarske bila neprekidno pozitivna. Dobit je nastao izvozom namirnica i polugotovih proizvoda za koje je stvorila tržište austrijsko-češka i industrija u razvoju.</p> <p>Može ustanoviti da je carinska granica ugarsku industriju štitila samo od konkurencije izvan granica Carstva, dok je austrijsko-češkoj konkurenciji bila podređena. Iz brojčanih promjena manufaktura je uočljivo da su osnovni razlozi zaostalosti razvoja ugarske industrije drugi.</p> <p>Ispitanik na osnovi dijagrama može napomenuti premda slika prikazuje veliki skok u razvoju, manufaktura ima minimalno (30), dakle, osnovano je malo manufaktura i nema većega industrijskog razvoja.</p> <p>Iz tablica ispitanik može pročitati da je ugarska vanjska trgovina u osnovi bila usmjerena prema zapadnom dijelu Carstva i na taj način carinska uredba nije učinila veći prekid u ugarskoj vanjskoj trgovini, koja je očuvala svoju bilancu.</p> <p>Sažimajući, ispitanik može ustanoviti da je carinska uredba bila nepovoljna za ugarsko plemstvo i ugarsko gospodarstvo od konkurencije je štitila samo djelomično. (Znači, bila je nepovoljnija od uvođenja zaštitnih carina, ali stvorila je povoljnije uvjete od prethodnih stanja.)</p> <p>Ispitanik pravilno primjenjuje karakteristične pojmove gospodarske i političke povijesti (merkantilizam, suverenitet itd.).</p>	9
Uređenost, jezična pravilnost.	Jasan slijed misli, jezična pravilnost, pravopis.	4

5.5. Prosvjeta, crkve, škole

30. Reformacija i nastava

- a) povećao se broj škola.
 b) u većini su bili protestanti (kalvinisti, luterani) (1 bod), na južnim su se područjima i u gradovima pojavili muslimani (1 bod), s južnih područja je nestalo prethodno stanovništvo (1 bod)
 c) u zapadnoj Ugarskoj

31. Vjerske dogme mađarske reformacije

- a) odanost, poštivanje više vlasti, plaćanje poreza
 b) Ako vlast naređuje protiv prirodnih i božjih zakona (1 bod), onda je otpor opravdan (1 bod).
 c) protiv vlasti habsburških kraljeva (1 bod), staleškom otporu (1 bod)
 d) odobrava ubiranje kamate
 e) u skladu je s Calvinovim doktrinama (teorija o ubijanju tiranina, odobravanje pristojne kamate)

32. Prosvjeta u Erdelju

- a) pitanje mađarskog jezika
 b) razvoj mađarskog jezika
 c) Reformacija je smatrala važnim propovijed na materinskom jeziku, poučavanje Biblije na materinskom jeziku (1 bod), time je kultura materinskog jezika dobila zamah (1 bod).
 d) domoljublje/rodoljublje

33. Školstvo u Erdelju

- a) mješovito; pripadnici četiriju vjera su živjeli jedni kraj drugih
 b) može se povezati sa staleškim, teritorijalnim (1 bod) i etničkim (1 bod) karakteristikama
 c) školstvo na stupnju sveučilišta
 d) prema vjeroispovjedi su se upisivali na zapadna sveučilišta

34. Katolički preporod

- a) u Erdelju vidi zaštitnika mađarskih interesa/takvu vlast koja osigurava mađarskim staležima samostalnost prema caru
 b) protestantska vjera
 c) ne može se dokazati
 d) u Erdelju vidi zaštitnika staleških prava (prihvatljivi su i točni odgovori a) pitanja!)
 c) Pázmány je ukinuo suprotnosti između katoličanstva i staleških nastojanja, dokazao je da i katoličanstvo može zastupati staleške interese.

35. Reformacija i prosvjeta

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik je u svom odgovoru ponajprije usredotočen na prosvjetne utjecaje reformacije.	1
1.1. Prikupljanje informacija (predmetnih, pisanih itd.) iz povijesnih izvora, formuliranje zaključaka.	Ispitanik sa zemljovida može pročitati dokazane povezanosti među razvojem reformacije, ugarskoga školskog sustava i tiskarstva.	
1.2. Usporedba informacija koje potječu iz izvora različitog tipa.	Ispitanik na temelju naslovnice vizsolyške Biblije Gáspára Károlija i Encyclopedije Jánosa Cserea Apáczajja može ustanoviti da je razvoj reformacije dao velik zamah prosvjeti na materinskom jeziku.	
1.3. Analiza slikovnih izvora (npr. fotografije, karikature, plakati) prema zadanim kriterijima.	Po Apáczajjevu primjeru može rasvijetliti kako je putem reformacije ugarska prosvjeta ponovno bila tijesno povezana s europskom prosvjetom. U svezi sa slikom reformatskoga kolegija u Debrecinu može upućivati na povezanosti reformacije i kvalitetnih škola.	

	Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
K O N P E T E N C I J E	1.4. Uporaba zemljovida za stjecanje novih spoznaja.	Sažimajući može prikazati da je reformacija dala zamah razvoju mađarskoj prosvjeti, ponajprije putem razvoja kulture materinskog jezika i izgrađenog školskog sustava.	10
	3.8. Prepoznavanje razlika i poklapanja, tumačenja najvažnijih događaja između svjetske i ugarske povijesti.		
	2.1. Poistovjećivanje i pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik pravilno primjenjuje karakteristične pojmove povijesti prosvjete (kultura materinskog jezika, školski sustav itd.).	
	Uređenost, jezična pravilnost.	Jasan slijed misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

36. Katolički preporod i prosvjeta

	Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
	Razumijevanje zadatka	Ispitanik je u svom odgovoru ponajprije usredotočen na utjecaje prosvjete katoličkog preporoda.	1
K O N P E T E N C I J E	1.1. Prikupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), formuliranje zaključaka.	Ispitanik sa zemljovida može pročitati dokazane povezanosti među razvojem katoličkoga preporoda, ugarskoga školskog sustava i tiskarstva.	10
	1.2. Usporedba informacija koje potječu iz različitih tipova izvora.	Na temelju naslovnice djela <i>Igazságra vezérlő kalauz</i> Pétera Pázmánya može ustanoviti da je katolički preporod – putem reformacije – pridonio razvoju prosvjete na materinskom jeziku.	
	1.3. Tumačenje izvora (npr. fotografija, karikatura, plakata) prema zadanim kriterijima.	Na temelju slika može ukazati da je putem katoličkoga preporoda ugarska kultura bila tijesno povezana s europskom prosvjetom, prihvatila je i razvijala baroknu umjetnost. Može ustanoviti da je katoličanstvo dalo zamah ugarskoj prosvjeti: Sveučilište u Trnavi (Nagyszombat) i barokna umjetnost (unutrašnjost crve u Trnavi).	
	1.4. Uporaba zemljovida za stjecanje novih spoznaja.		
	3.8. Prepoznavanje i analiza razlika i poklapanja među najvažnijim događajima mađarske i opće povijesti.	Sažimajući, ispitanik može prikazati da je katolički preporod dao zamah razvoju ugarske prosvjete (kultura materinskog jezika, školstvo i umjetnosti).	
	2.1. Poistovjećivanje i pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik pravilno primjenjuje karakteristične pojmove povijesti prosvjete (barok, sveučilište itd.).	
	Uređenost, jezična pravilnost.	Jasan slijed misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

37. Ratio Educationis (I.)

- a) zadatak države/kraljevske vlasti
 b) drevnim zakonima (1 bod), da je služba javnog dobra zadatak države (1 bod)
 c) Pozivanje na drevne zakone upućuje na staleško razmišljanje (1 bod), a služba javnog dobra na prosvjetiteljstvo (1 bod).
 d) bio je zadatak Crkve

38. Ratio Educationis (II.)

- a) u rukama Crkve
 b) zadatak države
 c) Nastojanje teksta i podaci zemljovida se ne poklapaju: na najvišem (na stupnju fakulteta) preteži to je bio zadatak države (1 bod), ali je prosvjeta umalo u potpunosti bila u rukama vjere (1 bod).
 d) Školski sustav u velikim crtama prikazuje vjerski sastav (1 bod), ali je katolički školski sustav razvijeniji (1 bod).
 e) školstvo su smatrali sredstvom protureformacije

39. Ratio Educationis (III.)

- a) materinski jezik
 b) na temelju raznih prava i zanimanja
 c) tolerancije/strpljivosti (1 bod), prosvjetiteljstva (1 bod)
 d) načelo opće školske obveze

40. Ratio Educationis (IV.)

- a) država/zakon (1 bod), prije je to zadatak održavatelja, uglavnom je bio unutarnje pitanje Crkve (1 bod)
 b) u interesu razvoja stupnja prosvjete
 c) lagodan opstanak, neka bude u razmjeru posla, da budu zadovoljni u svome poslu (1 bod po čimbeniku, ali se najviše daje dva boda)

41. Ratio Educationis (V.)

- a) na uvođenje obvezatnoga školovanja/na uvođenje obvezatnoga školovanja za svakog
 b) sasvim je novo/važan razvoj
 c) poljoprivrednim radovima
 d) s interesima roditelja i gospodarskim interesima države (1 bod), radi odgoja, pripremanjem na život (1 bod)

42. Ratio Educationis (VI.)

Gledišta vrednovanja		Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka		Ispitanik je ponajprije usredotočen na ukazane ciljeve na osnovi navoda izvora iz Ratio Educationisa.	1
K O N P E T E N C I J E	1.1. Prikupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), formuliranje zaključaka.	Ispitanik na osnovi izvora ustanovi da cilj tog dijela uredbе obrazlaže učenje njemačkog jezika s korisnošću: cilj prosvjete je odgoj korisnih građana. Navodi i konkretnosti: mogućnost stručnog usavršavanja, korisnosti odnosa, lakša dostupnost knjiga.	
	1.6. Razlikovanje činjenica i pretpostavaka.	Utjecaj prosvjetiteljstva se može dokazati u bezosjećajnosti prema narodnim tradicijama, u optimističkom vjerovanju kako se ljudi mogu brzo promijeniti putem prosvjete.	
	1.8. Predstavljanje kako se u analiziranom izvoru zrcali autorov osobni položaj.	Istodobno je očigledna – ali nije izrečeno – izraženost ciljeva Carstva: neka njemački jezik bude posrednik u višenarodnom Carstvu. Trenutačno stanje uopćava pre naglašavanjem uloge njemačkih knjiga, te izbjegava druga rješenja (npr. ne spominje razvoj materinskog jezika).	
	3.8. Prepoznavanje i analiza razlika i poklapanja među najvažnijim događajima ugarske i opće povijesti.		

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
2.1. Poistovjećivanje i pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik pravilno primjenjuje karakteristične pojmove povijesti prosvjete (prosvjeta, prosvjetiteljstvo itd.).	5
Uređenost, jezična pravilnost.	Jasan slijed misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

43. Ratio Educationis (VII.)

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik u svom odgovoru je usredotočen na izražene ciljeve te uredbe.	1
K O N P E T E N C I J E 1.1. Prikupljanje informacija iz povijesnih izvora (predmetnih, pisanih itd.), formuliranje zaključaka. 1.6. Razlikovanje činjenica i pretpostavaka. 1.8. Predstavljanje kako se u analiziranom izvoru zrcali autorov osobni položaj. 3.8. Prepoznavanje i analiza razlika i poklapanja među najvažnijim događajima ugarske i opće povijesti. 2.1. Poistovjećivanje i pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik na osnovi izvora ustanovi da uredba povijesti pripisuje temeljnu važnost. Iz teksta može prepoznati kako povijest zapravo tada postaje središtem prosvjete. Može ustanoviti da uredba želi putem nastave povijesti ostvariti više ciljeva. Iz tih ciljeva može se istaknuti građanska vjernost koja ponajprije znači vjernost prema vladaru. Od toga predmeta ta naredba očekuje da se ljudi odgoje tako kako bi bili korisni građani u javnom životu, kako bi imali unutarnji poticaj za rad i za razvoj moralnog ponašanja. Uredba – s karakterističnim optimizmom prosvjetiteljstva – od prosvjete očekuje razvoj doživotne vjernosti.	5
Uređenost, jezična pravilnost.	Jasan slijed misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

6. Građanske promjene, doba nacionalnih država i imperijalizma

6.1. Političke struje Francuske građanske revolucije.

Deklaracija o pravima čovjeka i građanina

44. Deklaracija o pravima čovjeka i građanina (I.)

- a) *narodni suverenitet*: izvor svake vlasti je narod.
- b) *jednakost pred zakonom*: bez obzira na svoju pripadnost, vjeru i rod, svi su građani ravnopravni pred sudom; njihove postupke prosuđuju istim zakonima.
- c) *sloboda govora*: slobodno izražavanje mišljenja ne smije ograničavati se, ali pred zakonom svi su odgovorni za svoje objelodanjeno mišljenje.
- d) *sloboda savjesti*: nikoga se ne smije zbog svojih nazora kazniti.
- e) *sloboda vjere*: nitko ne smije biti uznemirivan zbog svojih vjerskih nazora.

45. Deklaracija o pravima čovjeka i građanina (II.)

Odgovori u redoslijedu tvrdnja: netočno / točno / točno / netočno / točno

46. Ustav iz 1791. godine

- a) biraju ih (svećenike neposredno birači, biskupe elektori)
- b) suprotan je prijašnjoj praksi: prije su imenovanja bila u rukama crkve
- c) osoba koja u ime svojih birača (po njihovu nalogu) bira zastupnika
- d) ministri su odgovorni zakonodavstvu
- e) ograničeni veto i službe, odnosno pravo imenovanja ministara

47. Rasprodaja crkvene imovine

- a) prisvajanje crkvenih dobara
- b) želi riješiti financijsku krizu
- c) slobodom vlasništva
- d) ako država obavlja zadatke koje su osnivači odredili (prosvjeta, liječenje, socijalni poslovi), onda ona ima pravo vlasništva nad dobrima koja će to osigurati
- e) crkva, odnosno vjernici se mogu suprotstaviti revoluciji

48. Paljba na Marsovu polju

- a) uzrujana gomila potaknuta klubovima zahtijeva republiku te ustavni monarhisti pod vodstvom La Fayettea
- b) povjesničar (1 bod) i crtač su na strani gomile, dok je suvremeni autor na strani La Fayettea (1 bod)
- c) nasilnost mase

49. Francusko gospodarstvo u XVIII. stoljeću

Odgovori u redoslijedu tvrdnja: netočno / točno / točno / netočno / točno / netočno

50. Politika Luja XVI.

Gledišta vrednovanja	Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka	Ispitanik u svom odgovoru ponajprije otkriva razloge pada ustavne monarhije.	1
1.1. Prikupljanje informacija (predmetnih, pisanih itd.) iz povijesnih izvora, formuliranje zaključaka.	Ispitanik na osnovi tablice vremenski smjesti razdoblje ustavne monarhije u Francuskoj (1789. – 1792.).	
1.2. Usporedba informacija koje potječu iz različitih vrsta izvora.	Može ustanoviti koje su bile suprotne strane u početku (lojalisti, tj. koji su odani kralju, ustavni monarhisti, radikali), a poslije (ustavni monarhisti, žirondinci).	

Gledišta vrednovanja		Optimalno rješenje	Bodovi
K O N P E T E N C I J E	1.9. Sklonost prema detaljima pri obradi i analizi izvora.	Može ustanoviti koja su bila zakonodavna tijela (ustavotvorna narodna skupština, zakonodavna skupština) i u čijoj je ruci bila izvršna vlast (kralj).	10
	4.2. Dokazivanje kako povijesni događaji imaju više razloga i posljedica.	Iz izjave kralja ispitanik može ustanoviti vladarevo mišljenje kako on ne raspolaze pravima garantiranim zakonima. Odnosno vladar nije imao povjerenje u ustavne monarhiste i zbog toga nije surađivao s njima. To stanje kralj smatra opasnim za državu.	
	4.4. Razlikovanje i razmatranje bitnih od manje bitnih kriterija i čimbenika.	Žirondinski ministar smatra kako je upravo zbog negativnog odnosa kralja nastalo anarhističko stanje u državi. Ispitanik može ocijeniti dva mišljenja, s tvrdnjom da u svakom ima istine.	
	4.13. Prepoznavanje uloga osoba, stranaka, skupina u razvoju po jednoga povijesnog događaja.	Ispitanik na osnovi slike i svojih spoznaja može ustanoviti kako su ustavni monarhisti između dvije vatre, njihova je baza sve tjesnija.	
	2.1. Poistovjećivanje i pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik pravilno primjenjuje pojmove političke i društvene povijesti (ustavna monarhija, zakonodavna vlast, izvršna vlast itd.).	
Uređenost, jezična pravilnost.		Jasan slijed misli, jezična pravilnost, pravopis.	1

51. Financijska kriza u Francuskoj

Gledišta vrednovanja		Optimalno rješenje	Bodovi
Razumijevanje zadatka		Ispitanik je u svom odgovoru usredotočen na problematiku državnih dugova.	1
K O N P E T E N C I J E	1.1. Prikupljanje informacija (predmetnih, pisanih itd.) iz povijesnih izvora, formuliranje zaključaka.	Ispitanik na osnovi izvora može ustanoviti da se Francuska u proteklom stoljeću potpuno zadužila. Između omjera zaduženosti i ratova može se vidjeti uzajamna povezanost. Iz izdataka je razvidno da su proračun sufinancirali iz zajmova i zbog toga je državni dug do kraja stoljeća postao nekontroliranim. Rješenje bi bilo smanjenje izdataka ili povećanje prihoda. Oba bi rušila prava ovlaštenih (smanjenje izdataka negativno bi djelovalo na dvorsku aristokraciju i vojne časnike, a prihodi bi pristigli jedino oporezivanjem slojeva oslobođenih plaćanja poreza).	10
	2.1. Poistovjećivanje i pravilna uporaba povijesnih pojmova.	Ispitanik na osnovi navedenih i svojih spoznaja može ustanoviti kako vlast nije učinila te korake i kako je država zbog zaduženosti u krizi.	
		Ispitanik pravilno primjenjuje pojmove povijesti gospodarstva (proračun, državni dug itd.)	
Uređenost, jezična pravilnost.		Jasan slijed misli, jezična pravilnost, pravopis.	1